

Cătălina Mihalache, Leonidas Rados (coord.), *Educația publică și condiționările sale (secolele XIX-XX)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Colecția Historica, 2015, 402 p.

Volumele colective au adesea o soartă ingrată. Multe dintre acestea par destinate mai mult bibliografiilor decât cititorilor. Simple acte de prezență editorială, unele dintre acestea își merită destinul. Altele, în schimb, după cum știm, au reprezentat borne în evoluția cercetărilor, au deschis orizonturi ori au conturat domenii de studiu. Indiferent însă de valoarea lor, aceste volume sunt poate mai importante prin caracterul lor de martor al unor sociabilități intelectuale, întrucât atestă afinități și solidarități profesionale ca și linii de front ori manifeste ale unor rebeliuni. Ne amintim mai ales la noi de volumele omagiale consacrate lui Titu Maiorescu sau D. A. Sturdza.

În istoriografia generală au făcut epocă mai ales o serie de volume colective cu caracter tematic, veritabile manifeste metodologice și teoretice, care au impus mari teme de cercetare sau domenii puțin abordate. Ne referim aici la volumele consacrate „noii istorii”, volumul privind istoria intelectuală coordonat de Lynn Hunt, ca să nu mai vorbim de seria de volume editate începând cu anii optzeci de către Pierre Nora, care au fondat câmpul de cercetare cunoscut drept *Lieux de mémoire*. În același mod, istoriografia educației a fost refondată în anii șaizeci-șaptezeci printr-o serie de volume colective coordonate de Laurence Stone sau de Roger Chartier, alături de Marie-Madeleine Compère, Dominique Julia și Willem Frijhoff.

Avantajul acestor demersuri este că integrează într-un spațiu editorial unitar studii specializate, care să poată intra într-o relație de complementaritate cu restul contribuțiilor, pe de o parte, iar pe de alta să participe la un demers disruptiv, de contestație și angajament. Aceste contribuții se valorizează reciproc prin această vecinătate editorială, valorizând astfel proiectul editorial în ansamblul său. Dacă ignorăm volumele omagiale, care au mai ales o funcție celebrativă și eventual de consacrare, sensul unui astfel de volum ar trebui să fie dat, în primul rând, de măsura în care poate sugera o formă de unitate în diversitate, fie de ordin metodologic, fie de ordin tematic fie de ordin teoretico-ideologic. Acest fapt se petrece însă destul de rar.

În general, cel puțin ca proiect minimalist, cele mai multe volume de studii au ca punct de plecare ideea de a fi un atelier de lucru, un spațiu în care să se întâlnească idei, concepții și metodologii diferite care au de

o manieră sau alta ceva în comun, în orizontul unei teme suficient de generoase, dar fără nici o pretenție de unitate narativă, metodologică sau de altă natură. De aici, de altfel, și riscul disparității și implicit al lipsei de relevanță.

În acest sens, volumul de față nu pare a-și propune să fie mai mult decât un pretext pentru o discuție cu privire la istoria educației în general și al celei instituționale în particular. De altfel, volumul are ca origine un proiect de cercetare și o conferință de comunicări. Contribuțiile sunt de aceea cât se poate de diverse, autonome și uneori chiar în afara sau cel mult la periferia temei volumului. Acest fapt, care merită o discuție separată, nu le scade din interes, dar le extrage oarecum din orizontul discuției tematice în care acestea sunt integrate. Este drept că tema volumului de față (*educația publică și condiționările sale*) impune o rigoare poate prea mare, un angajament intelectual care nu poate fi susținut în practică decât în anumite condiții.

Studiile de istorie a educației sunt într-un evident progres în ultimii ani. Apar mereu contribuții noi, care propun noi probleme, surse, abordări. Editorii volumului de față sunt cunoscuți printre contributorii la acest trend. Până la momentul apariției acestui volum, Cătălina Mihalache, cercetător la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, publicase deja mai multe volume în care abordase teme care altădată erau considerate poate marginale (*Școala și artizanatul. Interpretări culte ale artei populare*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007; *Didactica apartenenței. Istoria de uz școlar în România secolului XX*, Iași, Institutul European, 2012). De asemenea, avea deja experiența editării unui volum colectiv (Dumitru Ivănescu, Cătălina Mihalache (ed.), *Patrimoniu național și modernizare în societatea românească: instituții, actori, strategii*, Iași, Editura Junimea, 2009). La rândul său, Leonidas Rados, cercetător la același institut, a publicat mai întâi studii și lucrări de istorie culturală: *Sub semnul acvilei. Preocupări de bizantinistică în România până la 1918*, București, Editura Omonia, 2005; *Școlile grecești din România (1857-1905). Restituții documentare*, studiu introductiv, notă asupra ediției, note și indice; *Primele studente ale Universității din Iași*, vol. I, *Facultatea de Litere și Filosofie*, ediție de Leonidas Rados, Iași, Editura Universității, 2010; V. A. Urechia, *Din tainele vieții. Amintiri contemporane (1840-1882)*, ediție îngrijită, studiu introductiv, tabel cronologic, note și glosar de Leonidas Rados, Iași, Editura Polirom, 2014. De asemenea, a mai editat volumul colectiv *Interferențe româno-elene, secolele XV-XX* (Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 2003).

Volumul de față conține paisprezece contribuții reprezentând toate epocile modernității naționale, inclusiv perioada comunistă, și din unghiuri dintre cele mai diverse. Cele mai multe sunt concepute ca *studii* de istorie, în sens anglo-saxon: cercetări care-și propun să clarifice o problemă de natură teoretică. Varietatea lor tematică și cronologică este vizibilă chiar și la o privire sumară. În ciuda faptului că tema este destul de restrictivă, nici restrânsul *Cuvânt înainte* (p. 7-8) al editorilor, al cărui limbaj este cam obscur, nici titlurile și organizarea secțiunilor care structurează volumul nu ne lămuresc prea bine asupra conceptului de educație publică în sine. Astfel că, de bine sau de rău, conținutul volumului transcede frontierele imaginare ale subiectului. Ar fi deci imposibil ca, în spațiul rubricii de față, să pot comenta fiecare studiu în parte. Mă voi mărgini la o prezentare sumară a problemelor pe care le pune și a noutăților aduse de fiecare demers.

Prima secțiune, intitulată *Școlarizarea, intenții și realități*, cuprinde patru studii. În contribuția care deschide volumul, „Școală și învățatură în Țara Moldovei până la începutul secolului XIX. Practici, costuri și metode ale educației elementare în limba română” (p. 11-48), Arcadie M. Bodale încearcă să răspundă la o întrebare/constatare adesea ignorată: care sunt cauzele analfabetismului endemic în lumea românească din Principate până către sfârșitul secolului XIX? Deși pusă poate prea brutal, această problemă este capitală pentru înțelegerea dificultăților de a accepta modernitatea în trecutul nostru. Studiul trece în revistă aceste cauze, pe baza unei documentări extinse, dar, de asemenea, lărgeste mult acest orizont încercând să ofere o imagine a practicilor educative din școlile Moldovei în zorii modernității. Studiul se încheie cu publicarea a două documente, reprezentând două cataloage școlare de la o școală imperială din Cernăuți.

Cel de-al doilea studiu aparține cercetătoarei Nicoleta Roman, („Școlile sătești din Țara Românească: începuturi, obstacole și realizări, 1831-1848” (p. 49-87). Este un studiu la fel de masiv, dar cu un caracter mai pronunțat sintetic asupra unei experiențe educative specific muntene, care arată interesul statului muntean pentru educația rurală, un fapt mai puțin vizibil în Moldova. Caracterul său documentar este accentuat atât de numeroasele date statistice, referințe iconografice și narrative, precum și de masivul fond documentar editat la finalul studiului: unsprezece documente din perioada 1839-1847, cele mai multe cu caracter administrativ.

Următorul studiu, la fel de masiv și solid documentat, „Considerații despre materialul didactic în școlile secundare românești, 1864-1914 (p. 89-112), semnat de Ramona Caramela, propune ca subiect o temă destul de puțin studiată în mod sistematic: evoluția a ceea ce în vulgata

didactică se numește „materialul didactic”, în fapt, toate acele forme de suport, fie cu caracter didactic auxiliar propriu-zis, fie cu caracter „imobilizant”, care fac posibilă funcționarea unei instituții educative. Subiectul este mai important decât pare, mai ales pentru că privește o perioadă extrem de spectaculoasă din perspectiva „politicii de construcții școlare”, pe care astăzi o punem pe seama lui Spiru Haret, și care a modificat semnificativ imaginea arhitecturii școlare urbane. Cercetarea are ca fundament surse provenite în special din arhivele Ministerului Instrucțiunii. La fel ca și în cazul studiilor anterioare și acesta se încheie cu editarea unui corpus de documente cu privire la problematica în discuție.

Un subiect poate mai spectaculos din punct de vedere tematic dar la fel de puțin abordat în istoriografia noastră este cel de care se ocupă Petru Negură: „Învățământul primar rural din Basarabia interbelică: de la pedeapsa corporală la violența simbolică” (p. 113-141). Registrul este însă diferit, suportul teoretic și nivelul de problematizare sunt net mai semnificative. Ipoteza pe care o sugerează studiul, pe cât de provocatoare, pe atât de interesantă, este dacă nu cumva există o suprapunere de roluri, fie și de natură simbolică, între atitudinea uneori prea înclinată spre autoritarism a pedagogilor români trimiși în Basarabia, și aceea a statului român în general în raport cu populația de aici. De asemenea, și acest studiu conține, la final, câteva pagini de anexe documentare.

Următoarea secțiune, *Educația, un capital social*, cuprinde de asemenea patru studii, dar varietatea lor este mai mare: două studii cu caracter biografic (Dan Dumitru Iacob, „Copii de boieri la pension. Educația în familia postelnicului Iancu Costache-Negel, 1838-1861”, p. 145-196) și Leonidas Rados, „Itinerarul școlar al „junelui teolog” Constantin Erbiceanu, 1844-1858”, p. 197-222), o abordare sintetică (Cătălina Mihalache, „Mode și modele ale educației feminine în secolul XIX”, p. 223-242), precum și un studiu care poate fi văzut ca o încercare de biografie instituțională (Marius Chelcu, „O instituție de ocrotire a copilului de la sfârșitul secolului XIX: Orfelinatul „Procopie Florescu”, p. 243-277). În ciuda tematicii și a tipului de abordare, acesta este probabil secțiunea cea mai unitară stilistic și metodologic, încât ar putea ușor să fie citite împreună, ca fragmente ale unui caleidoscop.

Secțiunea a treia, plasată sub un titlu mai curând metaforic decât explicativ, *Identități care se învață*, cuprinde trei abordări care s-ar putea înscrie în categoria istoriografiei școlilor minorităților, dacă această formulă n-ar atât de puțin relevantă: Irina Nastasă-Matei, „O istorie complicată: școlile germane din Transilvania până la instaurarea regimului comunist” (p. 279-294), Carol Iancu, „Observații privind școlarizarea

elevilor evrei și învățământul evreiesc în Regat, înainte de Primul Război Mondial: școala israelito-română *Cultura* din Hârlău”, p. 295-308 și Anca Ciuciu Tudorancea & Felicia Waldman, „Condiția și condiționările școlilor evreiești din București la sfârșit de secol XIX și început de secol XX”, p. 309-330. După cum o arată și titlul, două dintre cele trei contribuții au mai curând un caracter sintetic și evaluativ, în timp ce studiul lui Carol Iancu reprezintă o abordare cu un caracter mai accentuat analitic.

Ultima secțiunea a volumului, *Pedagogia altui secol*, cuprinde trei contribuții. În timp ce prima contribuție (Anca Filipovici, „Învățământul secundar feminin în România interbelică: tendințe și evoluții”, p. 331-348), se ocupă de o temă de maxim interes deși puțin abordată într-un registru cvasi-monografic, abordarea cercetătorului Dragoș Sdrobiș („Accente naționaliste și disciplinare după Marea Unire. Liceul de băieți *Andrei Mureșanu* din Dej”, p. 349-364), propune o perspectivă mai problematizată. Ultimul dintre cele trei demersuri de altfel (ca și al volumului de altfel) aparține Mihaelei Grancea („Despre aventură, școală și vacanță în filmele românești din perioada comunistă”, p. 365-398.) reprezintă o pasionantă incursiune în problematica filmografiei pentru copii. În ciuda subiectului aparent frivol și mai ales fără legătură cu tema volumului, abordarea este nu doar inspirată ci și de mare interes pentru a înțelege cultura politică a socialismului, imaginarul acestei epoci. Nu trebuie să se uite că, încă de la începuturile sale, cinematografia comunistă, și cu atât mai mult cea pentru copii, a fost concepută ca un demers complementar în raport cu sistemul educativ, în felul în care comuniștii înțelegeau educația desigur.

Editat în condiții editoriale foarte bune (de remarcat interesanta fotografie de pe copertă cu elevii Seminarului Teologic „Sf. Andrei” din Galați de la finele primului deceniu al secolului trecut), volumul mai conține o listă cu scurte notițe biografice ale contributorilor. Din păcate, lipsesc atât indicele tematic, cât și cel de persoane. Poate de asemenea este regretabil că lipsește orice referință la istoria universitară. Cu toate acestea, prin deschiderile pe care le propune, pentru a nu mai vorbi de enormul aport de informații istorice, volumul editat de Cătălina Mihalache și Leonidas Rados poate însemna o contribuție semnificativă la cercetările cu privire la problematica istoriei educației în lumea românească.

Florea Ioncioaia

Bogdan Murgescu (coord.), Marius Cazan (coord.), Matei Gheboianu, Valentin Maier, Vlad Pașca, Mirela Rotaru, *Documente privind reglementările referitoare la admiterea în învățământul superior din România (1946-1968)*, București, Editura Universității din București, 2013, 178 p.

Problema admiterii în instituțiile de învățământ universitare este centrală în comunism. Aceasta implica nu doar selecția candidaților în funcție de abilitățile și cunoștințele lor, dar și o formă directă de selecție socială, parte a proiectului de inginerie socială al regimului comunist, prin care acesta aspira să-și creeze un suport social. De asemenea, admiterea arăta felul în care regimul imagina viitorul: domeniile pe care voia să le controleze ori pe care intenționa să le privilegieze. În același timp, procesul de selecție era prin el însuși un extraordinar instrument de control social, prin enorma încărcătură psihologică, emoțională, prin miza socială și efectele sale pe termen lung. Îndeosebi organizarea admiterii universitare era un eveniment în sine și solicita aproape toate instituțiile publice, de la cele care aveau responsabilități directe la primării, notariate etc., până la instituțiile de forță ale regimului.

Alături de toate acestea, expansiunea spectaculoasă, deși uneori contradictorie, a ceea ce se va numi începând din anii cincizeci în România „învățământul superior”, atât din punctul de vedere al numărului de instituții și de studenți, cât mai ales al numărului de specializări a amplificat importanța problemei. După cum remarcă, în studiul lor introductiv, cei doi editori, este vorba de un fenomen general în lumea postbelică. Acesta a însemnat „o creștere însemnată a accesului în învățământul superior la nivel mondial” (p. 7), care a făcut ca în 1960 media ponderii studenților în cadrul categoriei lor de vârstă să se dubleze la scară mondială în numai un deceniu, atingând 2,8%. Fenomenul este motivat deopotrivă de imaginarul social postbelic, pentru care educația universitară exprima o formă de emancipare și consacrare socială, dar și de interesele directe ale statelor și ale societăților, respectiv, nevoia tot mai mare de cadre și specialiști pentru aparatul de stat și pentru economia în expansiune accelerată.

România nu a făcut excepție de la acest trend, dar desigur că ritmurile și orientarea sunt diferite. Esențialmente diferită este în primul rând politica strictă de planificare a numărului de studenți după model sovietic. Asociată planificării economice, aceasta implica o permanentă tensiune între oferta educativă în raport cu cererea. De aici, transformarea admiterii într-o psihodramă socială cu efecte profunde pe mai multe planuri, inclusiv

asupra formării personalității tinerilor sau în ce privește orientarea carierelor intelectuale. Dar admiterea universitară în comunism a fost aproape tot timpul o problemă ideologică înainte de a fi una practică sau economică: nu era vorba de a selecta pe cei mai buni, sau abilitățile necesare economiei, statului și societății, ci de a-i selecta pe cei potriviți din punct de vedere ideologic, adică în raport cu tezele și fantasmemele regimului. Politica de „compoziție socială”, în logica „luptei de clasă”, facilitățile pentru anumite categorii, mai ales sistemul de burse preferențiale, restricțiile pe bază de dosar de tip *numerus clausus*, pentru cei din familii fără „origini sănătoase”, exmatriculările și acțiunile de reprimare contra celor indezirabili au marcat cultura politică a societății românești în comunism mult dincolo de anii cincizeci, perioada de maxim apogeu al acestei politici. De altfel, unele dintre acestea s-au prelungit și după 1960, fiind reinventate sau prezervate cu mai mult sau mai puțină eficacitate până la prăbușirea regimului.

De dimensiuni moderate, volumul de față cuprinde un scurt „studiu introductiv” (p. 7-10) aparținând celor doi editori principali, Bogdan Murgescu și Marius Cazan, în care aceștia pun în context problematica lucrării și oferă câteva orientări minimale de abordare. Evident, centrul său de interes este corpusul documentar format din cele șaptezeci de documente (p. 23-172). Un tabel comparativ privitor la „Rețeaua instituțiilor de învățământ superior în 1948 și 1968” (p. 173-175), precum și un „indice de nume” (p. 177) întregesc volumul.

Organizate cronologic, documentele cuprinse în volum privesc aspecte legate de tematica admiterii universitare între 1948 și 1968, respectiv, între cele două legi de reformă a educației, opuse în ce privește concepția asupra educației, inclusiv a sistemului de admitere. Este vorba deci de momentul introducerii sistemului generalizat al admiterii universitare (până atunci admiterea era limitată la anumite instituții, nu forma un sistem) până la consacrarea sistemului bazat pe concursul de admitere unic¹. Logica acestui decupaj poate fi pusă în discuție, dar faptul este secundar. Importanța documentelor este excepțională în multe cazuri, chiar dacă o serie de documente erau cunoscute, iar unele deja publicate.

În același timp, din fericire, chiar dacă documentele se referă în primul rând la problematica admiterii în cadrul facultăților Universității

¹ Documentul nr. 1/1948, august 3 („Extras din Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învățământului), și documentul nr. 70/1968 („Cuvântul înainte al broșurii *Admiterea în învățământul superior*, elaborată de Ministerul Învățământului). Vezi de asemenea și documentul cu nr. 68/1968, mai 13 („Extras din Legea Nr. 11/1968 privind învățământul în Republica Socialistă România”).

din București („C. I. Parhon”, în anii cincizeci), nu doar că adesea semnificația lor depășește acest cadru, dar cel puțin un sfert din documente nu privesc deloc Universitatea din București în mod direct². Nu este clar de ce autorii au procedat astfel, dar alegerea lor este salutară pentru ca un cititor neinițiat să poată urmări fără prea mare greutate transformările prin care a trecut procesul de admitere în învățământul superior în cei 20 de ani pe care îi acoperă volumul.

Natura acestora este destul de diferită: cea mai mare parte o formează documentele cu caracter administrativ, de mare diversitate, la rândul lor, dar avem și documente legislative, de diverse grade, note personale și chiar câteva „materiale de presă”. Unele dintre acestea au statut de document clasificat (mai cu seamă planurile de școlarizare), altele sunt documente „de partid”, unele, în special legislația, principală, secundară sau terțiară (reglementări și instrucțiuni cu caracter normativ), au fost editate deja, chiar de mai multe ori, începând cu Monitorul/Buletinul Oficial, ori în colecții de legi, decrete și deciziuni cu caracter public. Documentele cu caracter inedit provin în primul rând din fondurile aflate la Arhivele Naționale, mai cu seamă din *fondul CC al PCR*, secțiile *Cancelarie, Propagandă și Agitație*, *fondul Președinția Consiliului de Miniștri, 1866-1977*, partea structurală *Consiliul de Miniștri 1945-1977*, din arhiva ministerului de resort, de la aceeași instituție, precum și din arhiva Universității din București, aflată în custodia instituției.

Un fapt de remarcat este că selecția încearcă să reprezinte diversele „paliere de decizie” implicate: partid, guvern, minister, universitate, în această ordine. Nu avem din păcate decât două sau trei documente de presă³, care ar putea reprezenta opinia societății, dar în fapt acestea au o

² Vezi de pildă următoarele documente: nr. 6/1950 („Notă a Secției de Propagandă și Agitație în legătură cu situația de la Institutul de Agronomie București cu privire la organizarea cursurilor pregătitoare pentru examenul de admitere”), nr. 21/1956, august 15 („Raport asupra desfășurării examenelor de admitere la Institutul Politehnic Cluj”), nr. 22/1956, septembrie („Raport asupra desfășurării concursului de admitere la Institutul Pedagogic Timișoara”), nr. 25/1957, [august 13] („Ordinul de Ministru 1359/1957 privind condițiile de admitere la Institutul Pedagogic de Învățători în anul școlar 1957/1958”).

³ Acestea au un statut ambiguu în epocă, întrucât este greu de distins între un text editorial și unul pur de *advertising*. Cu alte cuvinte, nu putem sesiza care era participarea societății la procesul de configurarea unei decizii politice. A se vedea, totuși, documentele cu nr. 2/1948, august 4 (articolul lui Mihail Roller, „Noua structură a învățământului”, publicat în „Scânteia”, în care prezintă legea privind reforma învățământului”), și cu nr. 48/1963, mai 18 („Stenograma conferinței de presă organizată de Ministerul Învățământului în legătură cu concursul de admitere în învățământul superior în anul școlar 1963/1964”).

funcție propagandistică sau de informare administrativă (publicitate). Nu știm, și editorii nu ne lămuresc, de ce sunt atât de puține, respectiv, dacă este vorba de un dezinteres al presei sau de un dezinteres al editorilor.

Nu este locul aici de a face o discuție asupra alegerilor tematice în sine. Din acest punct de vedere, pare destul de evident că editorii încearcă să păstreze un anumit echilibru între efortul de a reprezenta documentar anumite teme și acela de a oferi o coeziune, fie și fals narativă, lucrării. Important este însă că principalele aspecte care pot defini problematica în discuție sunt în mod veridic reprezentate. Astfel, una dintre cele mai importante teme, aceea a compoziției de clasă, poate fi documentată prin câteva mărturii de primă mână⁴. De asemenea, poate fi urmărită revenirea la concursul unic, veritabil, meritocratic, odată cu începutul anilor șaiszeci⁵.

O serie de surse reprezintă ceea ce în epocă se numeau „documente de partid”, adică reprezentau punctul de vedere al ierarhiei PMR/PCR. Prezența lor atestă interesul și dominația PCR/PMR asupra sistemului academic. Printre acestea și nefasta Hotărâre nr. 1003/1957 a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român⁶. Din succesiunea acestor

⁴ Vezi, documentele cu nr. 11/1953 („Extras din informarea făcută de către I. G. Murgulescu despre aplicarea directivei Biroului Politic al CC al PMR cu privire la măsurile necesare pentru îmbunătățirea compoziției de clasă a elevilor și studenților”), nr. 26/1957, august 29 („Extras din circulara Ministerului Învățământului și Culturii trimisă instituțiilor de învățământ superior în care se prezintă condițiile de admitere în învățământul superior în anul 1957/1958”), nr. 31/1959, [mai 5] („Informare făcută de către secția Știință și Cultură a CC al PMR și Ministerul Învățământului și Culturii cu privire la admiterea și menținerea în instituțiile de învățământ superior a fiilor de exploatare, condamnați politic, transfugi etc.”), nr. 37/1961, iunie 16 (Notă a ministrului Învățământului și Culturii, I. G. Murgulescu, adresată vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Emil Bodnăraș, cu privire la organizarea concursului de admitere în învățământul superior în anul școlar 1961/1962”).

⁵ Documentul nr. 57/1965, septembrie 10 („Extras din Hotărârea Nr. 902/1965 pentru modificarea Hotărârii nr. 1052/1962 privind îmbunătățirea învățământului seral și fără frecvență de cultură generală și superior. 58. [1966, iunie] Propunerile Ministerului Învățământului trimise spre aprobare vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Emil Bodnăraș, privind organizarea concursului de admitere în institutele de învățământ superior pentru anul universitar 1966/1967”), nr. 59/[1966, iulie] („Notă cu privire la înscrierea fără concurs în învățământul superior a unor absolvenți de liceu care au obținut la bacalaureat media generală 10 în sesiunea iunie 1966”).

⁶ Documentele nr. 7/1950, septembrie 24 („Notă a Secției de Propagandă și Agitație în legătură cu numirile făcute de către Ministerul Agriculturii în comisiile pentru examenul de admitere în facultăți”), nr. 31/1959, [mai 5] („Informare făcută de către secția Știință și Cultură a CC al PMR și Ministerul Învățământului și Culturii cu privire la admiterea și menținerea în instituțiile de învățământ superior a fiilor de

documente, observăm atât gradul de control exercitat de partid, între 1950 și 1963, cât și declinul, fie și relativ, al acestui control după 1963, în favoarea „experților”, care a fost sursa excelenței legislații „școlare” de la finele anilor șaizeci⁷.

exploatare, condamnați politic, transfugi etc.”), nr. 24/1957, iulie 10 („Extras din Hotărârea nr. 1003/1957 a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române cu privire la îmbunătățirea învățământului superior”), nr. 31. 1959, [mai 5] (Informare făcută de către secția Știință și Cultură a CC al PMR și Ministerul Învățământului și Culturii cu privire la admiterea și menținerea în instituțiile de învățământ superior a fiilor de exploatare, condamnați politic, transfugi etc.), nr. 34/1959, octombrie 12 („Informare a Direcției de Propagandă și Cultură a CC al PMR cu privire la desfășurarea concursului de admitere în institutele de învățământ superior în anul universitar 1959/1960”), nr. 41/1962, iunie 28 („Referat al Secției Învățământ și Sănătate a CC al PMR privind concursul de admitere în învățământul superior”), nr. 42/1962, iulie 5 („Extras din nota cu observațiile făcute de Chivu Stoica și Mihai Dalea la „Referatul privind concursul de admitere în învățământul superior”), nr. 43/1962, august 2 („Notă către mai multe instituții cu privire la hotărârile Biroului Politic de a modifica sistemul de admitere în învățământul superior”), nr. 45/1962, octombrie 20 („Informare a Secției Învățământ și Sănătate a CC al PMR privind concursul de admitere în institutele de învățământ superior în anul 1962/1963”), nr. 46/1962, octombrie 23 („Extras din Hotărârea Nr. 1052/1962 a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române privind îmbunătățirea învățământului seral și fără frecvență de cultură generală și superior”), nr. 42/1963, [decembrie] („Proiect de Hotărâre a Consiliului de Miniștri, elaborat de Ministerul Învățământului, pentru modificare unor prevederi ale Hotărârii CC al PMR și a Consiliului de Miniștri nr. 1003/1957, cu privire la îmbunătățirea învățământului superior”), nr. 53/1963, [decembrie] („Expunerea de motive la proiectul de Hotărâre a Consiliului de Miniștri, elaborat de Ministerul Învățământului, pentru modificare unor prevederi ale Hotărârii CC al PMR și a Consiliului de Miniștri nr. 1003/1957, cu privire la îmbunătățirea învățământului superior”), nr. 62/1966, decembrie 27 („Extras din Protocolul nr. 52 al ședinței Prezidiului Permanent al CC al PCR din ziua de 27 decembrie 1966”), nr. 66/1968, aprilie 23 („Extras din discursul lui Nicolae Ceaușescu de la încheierea dezbaterilor din Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român privind dezvoltarea învățământului de cultură generală, profesional, tehnic și superior”), nr. 67/1968, aprilie 22-23 („Intervenția lui Leonte Răutu la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român care a avut pe ordinea de zi, printre altele, dezvoltarea învățământului de cultură generală, profesional, tehnic și superior”).

⁷ Documentele nr. 60/1966, decembrie („Extras din „Studiul privind dezvoltarea învățământului în Republica Socialistă Română” întocmit de Ministerul Învățământului”), nr. 63/1967, iunie („Extras din sinteza Ministerului Învățământului „Studiu privind dezvoltarea învățământului superior”), nr. 65/1967, noiembrie 9 („Extras din propunerile Ministerului Învățământului trimise spre aprobare prim vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Emil Bodnăraș, privind concursul de admitere și promovarea anuală a studenților”), nr. 61/1966, decembrie („Extras din „Studiul privind dezvoltarea învățământului în Republica Socialistă Română” întocmit de Ministerul Învățământului”), nr. 61/1966, decembrie 21 („Extras din propunerile privind perfecționarea examenului de

Alături de necesarul „Indice de nume”, volumul se încheie printr-un tabel comparativ a sistemului instituțiilor academice din România din 1968 față de 1948. Rolul său este de a permite cititorului să-și facă o imagine cu privire la evoluția și în același timp ciudățeniile sistemului. Putem vedea de aici explozia înșelătoare de după 1948 și concentrarea din anii '60. Astfel, în 1948 înregistrăm 49 de instituții de învățământ superior în 12 localități din România (Arad, Brad, Brașov, București, Câmpulung Moldovenesc, Cluj, Craiova, Galați, Iași, Petroșani, Târgu-Mureș și Timișoara), de la doar patru în anii patruzeci. Numărul se păstrează în 1968, deși unele centre universitare dispar, în timp ce numărul localităților crește la 15 localități (Bacău, Baia Mare, Brașov, București, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Oradea, Petroșani, Ploiești, Suceava, Târgu Mureș și Timișoara).

Atât selecția, cât și condițiile editării critice a documentelor trebuie remarcate. Notele sunt sumare, dar utile și competente. Publicarea în extras a unor documente este regretabilă, întrucât le subminează importanța și le extrage din contextul lor genetic, dar trebuie să ținem cont de specificul lucrării. Oricum aceasta nu ne împiedică să ne formăm o imagine de ansamblu cu privire la evoluția generală a sistemului universitar, atât în ce privește instaurarea modelului sovietic, deradicalizarea sa progresivă, cât și maximul liberalizării. Deși limitată la un subiect foarte îngust, lucrarea poate fi văzută ca fiind printre cele mai importante volume de documente de istorie universitară și contemporană din ultimul timp.

Florea Ioncioaia

Dănuț Doboș, *Universitatea captivă*, vol. I, *Universitatea ieșeană în primele decenii de după cel de-al Doilea Război Mondial*, Iași, Editura Vasiliana '98, 2019, 428 p.

Volumul de față face parte dintr-o trilogie dedicată istoriei universităților din România într-una din cele mai dificile perioade ale secolului XX, cea a comunismului. Pornită de la o teză de doctorat, această cercetare ambițioasă se remarcă din mai multe perspective: pe de o parte, ea

bacalaureat și a concursului de admitere în învățământul superior, a sistemului de promovare anuală și a examenului de stat în învățământul superior”, nr. 62/1966, decembrie 27 („Extras din Protocolul nr. 52 al ședinței Prezidiului Permanent al CC al PCR din ziua de 27 decembrie 1966”), nr. 63/1967, iunie („Extras din sinteza Ministerului Învățământului, Studiu privind dezvoltarea învățământului superior”).

dezbate și aduce la lumină o epocă încă destul de puțin studiată din evoluția instituțiilor noastre școlare și de cultură, cea a regimului lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar pe de alta, ea propune cititorilor o abordare sistematică, și, totodată, comparativă, a ceea ce s-a întâmplat în lumea academică românească odată cu instaurarea regimului comunist.

Așa cum ne mărturisește chiar autorul, demersul său vine în completarea istoriografiei dedicate deja *Almei Mater* ieșene, însă el reprezintă o premieră – este o contribuție individuală referitoare la învățământul universitar din Moldova, în timp ce majoritatea lucrărilor existente sunt monografii realizate în echipă. Mai mult, Dănuț Doboș și-a focalizat atenția asupra fenomenului politizării vieții universitare, un „fenomen unic”, care a dus la „anularea neutralității academice de care [universitatea] a dat dovadă între 1860 și 1948” și care a „dereglat profund funcțiile tradiționale ale universității: științifice, culturale, etice, sociologice, precum și raporturile tradiționale ale acesteia cu statul și societatea” (p. 29).

Cartea are o structură clasică și echilibrată, fiind împărțită în patru mari capitole, precedate de o introducere cu explicații metodologice. Printre aceste clarificări de început se evidențiază cercetarea inedită făcută asupra evoluției numelui universității, care din „Cuza Vodă” a devenit „Al. I. Cuza”. Deși aceste modificări erau un indiciu clar al intrării într-o nouă organizare/ordine socială, Dănuț Doboș observă că, atât în epocă, dar și ulterior, „substituirea a trecut aproape neobservată în rândurile corpului universitar ieșean” (p. 21-22).

Cu finețe și multă atenție pentru detalii, în paginile primelor două capitole sunt reconstituite aproape toate etapele epurărilor care au zguduit și transformat înfățișarea universității ieșene. De multe ori, avem de a face cu portrete nuanțate ale anumitor personaje-cheie din procesul de remodelare a *Almei Mater* – de exemplu, cel al rectorului Alexandru Myller, aflat în fruntea uneia din comisiile de epurare, pentru ca apoi să fie el însuși acuzat de excese și părtinire, sau cele ale profesorilor Constantin Balmuș, Jean Livescu ori Vasile Mârza. Spre deosebire de centrele academice de la Cluj și București, se remarcă faptul că cele dintâi valuri ale epurărilor de la Iași au fost realizate cu mai mult zel ideologic și mai în profunzime, iar autorul continuă să realizeze scurte și pertinente comparații între diferitele centre universitare din România pe tot parcursul lucrării sale, însă o face într-o manieră destul de generală, fără a intra în amănunte, ceea ce ar fi fost poate necesar.

Un punct forte al cărții lui Dănuț Doboș constă în evidențierea caracteristicilor, dar și a diferențelor de atmosferă dintre episoadele de restructurare a personalului didactic. Astfel, el notează următoarele: „[...]”

comprimările din 1947 [...] au o semnificație aparte, datorită caracterului lor pur românesc, din punctul de vedere al etniei epuratorilor și al celor epurați. Ele diferă de epurările ulterioare anului 1950, în care prezența evreilor în învățământul superior ieșean a dat o notă aparte fenomenului epurărilor” (p. 142). Continuându-și analiza cu o prezentare detaliată a îndepărtării din Universitatea de la Iași a nenumărate cadre didactice, de diferite specialități, autorul mai concluzionează, pe baza studiilor de caz efectuate: „Epurările operate după anul 1952 se deosebesc, așadar, de cele anterioare, prin aceea că factorul extern, presiunea regimului sovietic – teză proprie istoricilor comuniști, care au încercat să justifice fenomenul –, a avut atunci o influență ne semnificativă. Operațiunea s-a desfășurat conform unui scenariu conceput și coordonat exclusiv de regimul stalinist al lui Gh. Gheorghiu-Dej și pus în aplicare de conducerea MIP (Ministerului Instrucțiunii Publice) și ale universităților românești. Dacă epurările din 1945 au fost impuse și de prevederile Convenției de Armistițiu, iar cele din 1947 au fost operate ca măsură de raționalizare administrativă și tehnică a învățământului superior, cele de după 1950 au fost în totalitatea lor epurări cu caracter politic dictate de conducerea comunistă. [...] Oricât ar fi dorit regimul comunist să mascheze licențierile din 1952, devenise evident faptul că ședințele de «demascare» a reacționarilor și deviaționiștilor din mediul universitar se petreceau aidoma cu cele politice” (p. 242).

Interesante sunt și paginile dedicate situației studenților de la universitatea ieșeană care au avut de suferit rigorile regimului comunist. Remarcăm totuși existența unui oarecare dezechilibru între prezentarea “chestiunii studențești” din anii 1945-1950 și spațiul, mai larg, acordat aceleiași teme pentru anii 1956-1964, dezechilibru explicabil parțial prin numărul și calitatea surselor la care Dănuț Doboș a putut avea acces. Multe dintre exemplele date cititorului prezintă similitudini cu ceea ce s-a întâmplat în restul universităților din țară: astfel, exmatriculările „pentru vina de a fi cântat Hora Unirii la 24 ianuarie 1959” (p. 300), ne-au readus în minte incidentele de la Cluj, din iarna lui 1959, când studenții au fost pedepsiți sub diferite forme, inclusiv cu închisoarea, pentru că au jucat Hora Unirii în principala piață a orașului și și-au manifestat public și destul de zgomotos, ba chiar cu anumite accente antisovietice și antimaghiare, bucuria de a marca centenarul Micii Uniri. Comparațiile dintre lumea studentească ieșeană și cea din București, Cluj sau Timișoara lipsesc însă cu privire la acest moment simbolic, iar astfel de referințe în oglindă rămân relativ rare și în restul volumului, ceea ce afectează oarecum valoarea capitolelor despre studenți. Poate că o

circumscriere mai clară a cercetării și, implicit, o organizare a cărții în numai două paliere distincte – cel al profesorilor și, respectiv, cel al studenților –, respectând apoi criteriul cronologic, chiar cu riscul unor repetiții tematice, ar fi evitat asemenea mici probleme.

În opinia noastră, cea mai originală parte din acest prim volum despre universitățile subjugate de comunism sunt capitolele care analizează, cu minuțiozitate, impactul noilor politici educaționale asupra dezvoltării *Almei Mater* de la Iași, atât în plan intern, cât și în contextul legăturilor acesteia cu instituții de învățământ superior și de cercetare din Europa și din lume. Legislația implementată de comuniști, impregnată cu prioritate de ideologie, și nu de vreo preocupare pentru calitate și competitivitate, a avut efecte extrem de nocive în privința activității didactice, dar și a celei de cercetare. Dănuț Doboș argumentează cu îndreptățire, pe baza documentelor pe care le-a studiat, faptul că până în 1954 a existat un veritabil blocaj al vieții academice, care s-a manifestat atât la nivel organizatoric și al resurselor materiale (cărți, instrumente de laborator, săli de curs etc.), cât și la cel științific – adesea, profesorii neputându-și publica studiile, chiar dacă acestea corespundeau cu doctrina PMR. Ulterior, lucrurile aveau să devină ceva mai nuanțate, însă construirea unei cariere universitare a rămas în continuare supusă unor factori de presiune care nu au stimulat, decât în rare cazuri, ideea de performanță. Autorul dezbate cvasi-exhaustiv și destul de aplicat problema „dosarului de cadre” – poate cel mai complex și eficace mecanism de control și constrângere asupra profesorilor, dar și a studenților. În urma acestui demers, el concluzionează: „Dosarul de cadre a reprezentat între anii 1948 și 1960 un adevărat coșmar pentru corpul profesoral universitar, contribuind la întreținerea unei atmosfere deloc favorabile activității științifice și didactice. [...] Fără a exagera, marea majoritate a corpului profesoral nu s-a simțit niciodată sigură pe posturile și funcțiile ocupate în învățământul superior. Această situație nu era întâmplătoare, ci, dimpotrivă, făcea parte din strategia regimului comunist, în care elementul principal era reprezentat de inocularea obsesivă a ideii că oricine putea fi îndepărtat din învățământ dacă nu-și declara și demonstra atașamentul față de regim sau dacă interveneau noutăți în dosarul de cadre” (p. 367). Dănuț Doboș aprofundează și mai mult problematica ingerințelor politice asupra lumii universitare, descriind felul în care valorile sovietice, iar apoi cele comuniste au fost incluse chiar în conținutul cursurilor, precum și epurările operate asupra fondurilor de carte universitară.

La final, autorul face o trecere în revistă a fluctuațiilor înregistrate în relațiile internaționale ale Universității ieșene – de la „înghețul” cvasi-complet al deceniului cinci la timida și graduală deschidere din deceniul

șapte, când sărbătorirea centenarului a dus și la intensificarea contactelor cu alte instituții de profil din Europa, în principal din blocul estic. Remarcăm și aici talentul de a scoate în evidență pozițiile anumitor profesori ieșeni de renume, ca de exemplu Octav Mayer, care critica faptul că nu se putea publica decât în limba rusă, ceea ce constituia o piedică serioasă în stabilirea unui dialog științific real cu savanții străini. Nu suntem însă complet de acord cu afirmația lui Dănuț Doboș potrivit căreia participarea Universității [ieșene] la circuitul european de valori culturale, realizată cu prețul unor eforturi reale ale personalului academic, a „depășit în multe privințe performanțele atinse de Universitățile din Cluj și București” (p. 387). Pentru a da credit acestei ipoteze, aici ar fi fost nevoie să existe o exemplificare a stării de lucruri din aceste două centre universitare, lucru nerealizat de autor.

Pe ansamblu însă, pentru specialiștii în istorie culturală/istoria educației, la fel ca și pentru toți cei interesați de acest domeniu, volumul întâi din trilogia lui Dănuț Doboș, sugestiv intitulată *Universitatea captivă*, se constituie într-o lectură obligatorie. Scrisă cu talent, cu echilibru și reflexivitate, uneori cu asumarea explicită a unor limite ale cercetării, cartea răspunde multor întrebări referitoare la fenomenul comunizării din România, și pe alocuri chiar suscită frustrarea cititorului că nu poate sau nu reușește să epuizeze anumite subiecte. De asemenea, ea evidențiază alte posibile piste de studiu pentru viitor, remarcându-se ca o contribuție științifică extrem de solidă, un model de depășit și de completat de către următorii cercetători ai culturii și științei românești din a doua jumătate a secolului XX.

Ana-Maria Stan

Ioan Grecu, Robert Săndulescu, Adela Maghear, *Teze de doctorat în învățământul farmaceutic din Cluj (1872-2013)*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2014, 207 p.

Având în vedere modul în care mediul academic românesc s-a confruntat, în ultimele două decenii, cu scandaluri notorii de plagiat și cu o mărire fără precedent a numărului școlilor doctorale, o lucrare precum cea pe care o semnalez în rândurile de față îndeamnă la serioase reflecții. Fără a fi un cunoscător al istoriei medicinei, cu atât mai puțin al celei farmaceutice, îmi fac o datorie din a prezenta, în paginile revistei de față, un volum care și-a propus să inventarieze atât subiectele tezelor de doctorat, cât și profilul conducătorilor din așezământul academic clujean. Această investigație exhaustivă nu este un bilanț, deși analize extrem de serioase

se pot face pe baza informațiilor din volum, cât o carte de vizită a școlii farmaceutice a Ardealului în peste un secol de activitate. În același timp, cred că reprezintă un tip de atitudine deschisă, atât în fața publicului profesionist, dar și a societății românești, care relevă seriozitatea și nivelul acestei școlii. Un model la care, poate, ar merita să adere și celelalte medii academice din România, mai ales cele care duc povara istoriei a peste un veac de existență.

Autorii au avut în vedere domeniul farmaceutic din Universitatea clujeană, atât în cadrul fostei Monarhii austro-ungare, 1872-1918, dar și după momentul preluării instituției de către administrația românească. Din anul primei susțineri a unui doctorat, în 1877 – primului *Doctor pharmaciae* fiind Tomcsik Jozsef –, și până în anul 2013, autorii au inventariat 342 de teze susținute. Dintre acestea, 67 au fost susținute în cadrul Universității Maghiare „Franz Ioseph” (p. 28). Volumul nu este doar o simplă enumerare a unor titluri și a unor titrați, ci oferă, de fapt, o istorie a disciplinei. În primul rând, autorii au ales un model în care au privilegiat prezentarea profilului academic al conducătorilor de doctorat din Universitatea clujeană, iar apoi, pentru fiecare dintre aceștia, au prezentat doctoratele susținute, pe domenii științifice. Cartea omagiază, în acest fel, pe profesorii care au onorat catedra farmaceutică și care i-au transmis, din generație în generație, un profil și o vocație. După 1918 și până în anul 2013, doar 31 de magiștri au ilustrat conducerile doctorale.

În această istorie, deopotrivă a apostolatului și a excelenței în domeniul farmaceutic, autorii și-au propus să radiografeze evoluția domeniului științific, care a fost văzut, pe nedrept, ca o anexă a medicinei. Astfel, capitole dense în informații au fost alocate perioadei maghiare, epocii interbelice, perioadei comuniste și celei de după momentul 1989. Patru anexe extrem de documentate completează volumul. Prima anexă este și cea mai importantă, prezentând cariera profesională, ulterioară susținerii, a fiecăruia dintre cei 342 de doctori ai școlii farmaceutice. Două anexe sunt alocate prezentării conducătorilor de doctorat, în timp ce ultima reușește să ofere imagini edificatoare cu pagini din albume și teze, susținute în perioada maghiară a Universității. Cercetarea celor trei autori, Ioan Grecu, Robert Săndulescu și Adela Maghear, devine, astfel, o carte de istorie solidă și, de ce nu, un model pentru cercetările de profil care își propun să identifice strategiile de carieră ale doctoranzilor din orice epocă. O reușită, pentru care autorii merită din plin felicitări, în timp ce Școala farmaceutică clujeană își trece în palmares și o reușită istoriografică demnă de apreciat.

Cătălin Botoșineanu

Ioan Donisă, *File din istoricul geografiei ieșene. 110 ani de învățământ geografic universitar ieșean, Iași, Editura Stef, 2014, 556 p.*

Istoria științei, adică efortul de a cerceta și înțelege apariția și evoluția în timp a unui domeniu de specialitate academică, inclusiv a disciplinelor din parcursul universitar, este un domeniu puțin frecventat în spațiul românesc. Aniversările sau jubileele aniversare conțin, invariabil, nota de istorie a parcursului științei respective. Ca orice discurs auto-referențial însă, astfel de încercări rămân la nivelul unor simple evocări cu caracter panegiric.

Nu astfel este cazul școlii geografice ieșene, acolo unde personalitatea academicianului Alexandru Ungureanu și a profesorului Ioan Donisă au impus o altă abordare. Fondatorii și cei care au consacrat geografia ca știință la Universitatea din Iași – Grigore Cobălcescu, Mihai David sau Gheorghe Năstase – au fost prezentați într-un mod nuanțat, fără a deveni idoli ai cetății¹. Volume sau studii solide au conturat profilul unor cercetări documentate, care au trecut deja proba timpului, și care au consacrat la nivel internațional istoria școlii geografice ieșene².

În cadrul acesteia, numele profesorului Ioan Donisă nu mai necesită o prezentare specială. Începând cu anul 1955, profesorul Donisă ilustrează admirabil catedra de Geografie a facultății omonime din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza”. Zeci de doctoranzi, de pe ambele maluri ale Prutului, pot depune mărturie în fața efortului magistrului. Cunoscând valoarea simbolică a celebrării tradiției, inițiativa refondării Muzeului Universității l-a găsit pe profesorul Donisă între cei mai fideli susținători. Astfel încât, cursuri ale fondatorilor și alte documente valoroase ale devenirii domeniului geografic sau geologic au ajuns în patrimoniul instituției, întregind colecția și putând fi astfel văzute de publicul larg. În același timp, profesorul Donisă a animat cu deschiderea și seriozitatea, care îi sunt cunoscute, primele seri din Zilele Muzeului Universității, intrate deja în istoria Universității. Domnia Sa, cu pasiune și cu respect față de munca profesorilor și înaintașilor săi, a prezentat scurte tablouri ale dascălilor și fondatorilor disciplinelor Geografie sau Geologie.

Profesorul Donisă nu s-a limitat doar la atât. S-a înarmat cu răbdare, propunându-și să prezinte, fără rest aș putea zice, parcursul Geografiei de

¹ C-tin Rusu, Gh. Romanescu, C. Iașu (coord.), *100 de ani de geografie la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, Iași, Editura Azimuth, 2004.

² Ioan Donisă, Alexandru Ungureanu, „The Geography in Iași at the 150th Anniversary of the «Alexandru Ioan Cuza» University”, în *Revue Romaine de Géographie*, 54, (2), 2010, p. 181-195.

la debutul acesteia la Universitatea din Iași³. A rezultat volumul de față, *File din istoricul geografiei ieșene*, care se constituie într-o veritabilă enciclopedie a școlii ieșene de geografie. L-am cunoscut pe profesorul Donisă îndeaproape în anii în care, metodic, a fișat fondurile de arhivă ale Universității din Iași în căutarea și inventarierea fiecărei informații tangente geografiei. Au fost ani în care, prin intermediul profesorului Ion Toderășcu, o parte dintre noi, tineri colaboratori ai noului proiect reprezentat de edificarea Muzeului Universității, i-am cunoscut pe unii dintre seniorii din *Alma Mater Iassiensis*, implicați activ în efortul de omagiere a personalităților academice trecute.

Cartea de față este constituită dintr-un tabel sinoptic cu evenimentele profesionale și personale ale geografilor ieșeni, un opis, cred exhaustiv, al informațiilor care apar în fondurile de arhivă de la Arhivele din Iași și de la Facultatea de Geografie-Geologie, și o bibliografie a lucrărilor apărute în mediul geografic ieșean. Impresionează efortul uriaș de parcurgere a arhivelor și de epuizare a informațiilor brute din dosare. De asemenea, o probă a modului cum își vede profesorul Donisă demersul, în capitolul dedicat bibliografiei, peste 20 de pagini sunt dedicate lucrărilor cu caracter de evocare a foștilor geografi sau geologi și a primelor cercetări ale domeniului, prezentate cronologic. Această reverență față de înaintași a devenit deja o marcă a geografilor din școala ieșeană.

Felicitări autorului pentru acest corpus care, probabil, este cel mai important instrument de lucru al oricărei restituții documentare privind geografia ieșeană. Volumele profesorului Donisă au încununat astfel activitatea extrem de rodnică pe care a alocat-o anilor în care s-a retras de la catedră, lăsând locul celor mai tineri, care duc mai departe idealurile cercetării geografice.

Cătălin Botoșineanu

Mihai Teodor Nicoară, *Rectorii Universității din Cluj (1919-2013)*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2013, 121 p.

De obicei, restituțiile monografice ale instituțiilor ocupă spațiul omagierilor la momentele jubiliare. În istoriografia așezămintelor academice, redarea continuității și a prestigiului neîntrerupt au reprezentat premise ale tuturor recuperărilor. Căutată cu obstinație uneori, descendența medievală a instituțiilor de învățământ superior este identificată salvator.

³ Ioan Donisă, *Bibliografie geografică ieșeană*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.

Firese, un loc important al acestor acumulări a fost reliefaarea personalităților care au ocupat demnitatea rectorală. Universitatea este, astfel, pusă în lumină, în cel mai înalt grad, de instituția rectoratului. Garant al autonomiei și, în același timp, gestionar al patrimoniului universității, rectorul ajunge elementul central în memoria afectivă a istoriei instituționale. Aura sa devine una aproape mitică, contracandidatul acestuia sau contextul alegerilor prin care a ocupat scaunul rectoral sunt evacuate din orice recuperare aniversară. Genealogia titularilor, recuperată periodic și afișată în locurile centrale, înseamnă de fapt așezarea universității deasupra societății, într-o evoluție continuă a acumulării prestigiului academic. Dar, în atare condiții, orice imagine realizată asupra profesorilor rectori nu este nimic altceva decât o micro-biografie retușată.

În istoriografia Universității din Cluj, se impun două nume, din două generații diferite, profesorul Vasile Pușcaș, care a recuperat istoria interbelică¹, și profesorul Mihai Teodor Nicoară, un istoric din generația mai tânără, care a continuat demersul inițiat la începutul anilor '90 și a relevat dinamica așezământului în timpul celor două dictaturi². Mihai Teodor Nicoară a continuat să cerceteze spațiul academic clujean, îngrijind ediții și publicând studii solide, mai cu seamă despre Universitatea din Cluj și corpul academic după al Doilea Război Mondial.

În volumul de față, pe care în prefață îl denumește eseu-bibliografic, autorul ne propune un mic dicționar al profesorilor care au ocupat demnitatea rectorală de la debutul Universității românești la Cluj, în 1919, și până în anul 2013. O întreprindere dificil de legat de istoria așezământului academic clujean, în condițiile în care rectorii sunt prezentați oarecum atemporal, doar prin prisma devenirii profesionale. Sunt redată informații de stare civilă, apoi sunt descrise succint date despre profilul educațional, științific, cultural sau instituțional al foștilor rectori. Scrierile cele mai importante în domeniul de competență și o bibliografie a receptării operei completează efortul de documentare. 25 de rectori sunt prezentați publicului larg, întreprinderea autorului devenind între timp, fără îndoială, o carte de vizită a Universității „Babeș-Bolyai”. Nume ca Sextil Pușcariu, Iuliu Hațieganu, Constantin Daicoviciu, pentru a-i pomeni doar pe profesorii cu mandatele cele mai complicate, ale refondării din 1919, din timpul celei de-a doua conflagrații mondiale sau din prima parte a perioadei

¹ Vasile Pușcaș, *Universitate. Societate. Modernizare. Organizarea și activitatea științifică a Universității din Cluj (1919-1940)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1996.

² Mihai Teodor Nicoară, *Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj între două dictaturi (1940-1947)*, I, Editura Accent, 2011.

comuniste sunt înfățișate cititorilor interesați. Cartea anunță, după cele preconizate de autor, un proiect mai vast, anume realizarea unui dicționar al profesorilor Universității clujene. Cu siguranță, un asemenea proiect poate fi dus la bun sfârșit și își va arăta din plin utilitatea.

Fără a diminua cu nimic efortul de documentare realizat de autor, care a acoperit în acest micro-dicționar voci din domenii diverse, unele observații pot fi făcute. Probabil că o introducere mai consistentă ar fi lămurit cititorul asupra rolului demnității rectorale clujene, destul de diferită față de universitățile Vechiului Regat, cel puțin până la *legea Iorga* din 1932 (și nu *legea Angelescu* din 1931, cum greșit se afirmă în *Introducere*). Apoi, de real interes s-ar fi dovedit scurte prezentări ale alegerilor rectorale sau ale sistemului de votare din Universitatea clujeană, pentru a reliefa grupările care participau în competiția electorală. Nu în ultimul rând, cred că, în prezentarea personalităților din volum, reliefarea reușitelor sau eșecurile mandatelor rectorilor în configurarea edificiului instituțional clujean ar fi mărit relevanța prezentărilor. Cel puțin pentru perioada comunistă, un cuvânt despre relația, să zicem ambiguă, dintre rectori și puterea comunistă putea deveni o miză a cercetării. Finalmente, dicționarul rectorilor clujeni ar fi conținut în acest fel date relevante despre modul cum au văzut aceștia evoluția fostei Universități a Daciei Superioare, dar și despre relația diriguitorilor cu societatea clujeană sau cu mediul politic.

Cătălin Botoșineanu

Ion Gh. Roșca, Liviu Bogdan Vlad, *Rectorii Academiei de Studii Economice din București*, București, Editura ASE, 2013, 220 p.

Istoria învățământului din România continuă să fie un domeniu pe cât de frecventat, mai ales la momente aniversare, pe atât de puțin cunoscut. În cazul recuperărilor cu caracter monografic a așezămintelor academice lucrurile nu se prezintă cu mult diferit. În pofida câtorva excepții, predomină abordările prilejuite de jubilee sau centenare în care, firesc oarecum, continuitatea instituțională și corolarul acesteia, micro-dicționare ale celor care au ocupat demnitățile rectorale, sunt dominante. Numai că, din păcate, nici una dintre aceste inițiative, laudabile de altfel, nu pot constitui istorii ale academiilor sau ale universităților. Iar dacă autorii nu posedă rudimentele cercetării istorice, ca în cazul lucrării de față, evocările sunt doar simple producții cu caracter panegiric.

Semnalăm, în rândurile de mai jos, un volum prilejuit de centenarul Academiei de Studii Economice din București. În cadrul proiectului

ASE 100, Academia a întâmpinat serbările cu mai multe volume care să illustreze istoria instituțională, personalitățile marcante ale spațiului academic și ocupanții demnității rectorale¹. În ultimul caz, volumul semnat de profesorii Ion. Gh. Roșca și Liviu Bogdan Vlad propune publicului interesat și familiei economiștilor un tablou al rectorilor apreciatei instituții. Autorii, deja familiarizați cu restituirile personalităților din mediul prestigioasei Academii², și-au propus la momentul aniversar să elogieze cele 25 de personalități ale științei economice, care au condus instituția în prima sută de ani ai așezământului academic.

Sunt oferite informații de ordin personal, educațional și cultural privind foștii rectori. Anvergura academică și cea instituțională ale acestora sunt redate aproape exhaustiv. Listele biografice, uneori receptarea în mediile economice, apoi, pozițiile instituționale completează elogiile care însoțesc, de cele mai multe ori, profilul și parcursul acestora. Un merit al textului îl reprezintă includerea unor descrieri minimale ale realizărilor instituționale. Autorii au valorificat câteva surse interne, anualele instituției și dările de seamă. Cu toate acestea, din nefericire pentru relevanța volumului, lipsa formației istorice a autorilor se resimte în multe privințe. În raport cu sursele de documentare, cititorii nu sunt lămuiriți în privința existenței unei arhive a Academiei. Apoi, pentru redarea perioadei comuniste, contextul este evacuat. Destituirile, arestările și noua ideologie care a sufocat învățământul economic au fost enumerate într-o succesiune care, paradoxal, le umanizează și le face să pară normale. Această paranteză în care este pus contextul politic este prezentă inclusiv în cazul economistului Victor Slăvescu care, după eliberarea de la Sighet, a produs enorm în domeniul cercetării. Ca și în alte cazuri de evocări rectorale, volumul de față prezintă o istorie retușată a Academiei, având drept alibi momentul aniversar, când se prezintă doar „faptele mari”.

Sunt și alte limite ale volumului. Lipsa unei cunoașteri a istoriei evoluției învățământului românesc, de toate gradele, a făcut ca în volum să fi explicat caracterul universitar al Academiei prin faptul că era în subordinea Ministerului Comerțului și Industriei, și nu în subordinea Ministerului Instrucțiunii (p. 15). Comparația cu Academiiile germane sau cu institutele comerciale italiene, evident față de care Academia din

¹ Maria Mureșan, Camelia Olaru, Mihai Opreșcu, *Elita universitară din Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale (1913-1940)*, București, 2013; Ion Roșca, Pavel Tănase, *Academia de Studii Economice din București. Un secol de existență*, București, 2013. Prima lucrare a fost, de altfel, semnalată deja de colega Iana Balan, în paginile revistei *Historia Universitatis Iassiensis*, VII, 2016.

² Ion Gh. Roșca, Liviu Bogdan Vlad, Mihai Opreșcu, *Mari personalități ale ASE – Victor Slăvescu*, Editura ASE, 2009.

București era „mai complexă și mai aprofundată”, este, cred, neproducivă. La fel este și apropierea, făcută de autori, de profilul școlii economice din capitala Marii Britanii (p. 11). Total inedită este și separația celor două modele, german și francez, de educație superioară, prevăzută de legea Haret (p. 15).

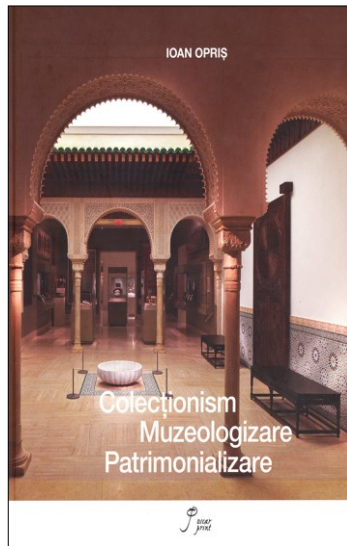
Învățământul românesc secundar și special, până la debutul epocii comuniste, prezintă multe neconcordanțe cu imaginile devenite șablon în reprezentările comune, mai ales pentru construcțiile haretiene sau cele din „epoca Angelescu”. În România, până la momentul decretului-lege asupra învățământului din 1943, asimilarea Academiei în lista instituțiilor care aveau drept menire învățământul universitar este riscantă. O paranteză ar trebui făcută în privința *legii Iorga*, din 1932, dar nu e locul în această prezentare. Revenind, faptul că legea de înființare din 1913 prevedea că în Academie se va face „educație superioară”, iar conducerea o va asigura un rector, nu simplifică problema. O complică chiar. Nu orice formă de învățământ care se derula la terminarea liceului sau a școlilor superioare, chiar comerciale pentru a ilustra cazul de față, devenea automat una universitară. De altfel, în România modernă, modelul școlilor superioare, de război sau de agricultură, avea deja o oarecare tradiție. Probabil, dacă școlile comerciale nu aveau în denotație titlaturile de inferioară și superioară, Academia fondată în 1913 ar fi purtat un titlu adecvat tipului de pregătire: școală superioară fără rang universitar. La fel de problematică este și chestiunea gradelor sau a titlurilor obținute la finalizarea cursurilor. În acest sens, rămâne de cercetat mai consistent afirmația legată de acordarea titlului de doctor de către Academie, începând cu anul 1924 (p. 71). Dar, probabil, la un alt moment aniversar, poate un istoric se va încumeta să ofere o perspectivă mai coerentă asupra așezământului.

Volumul de față este o bună introducere în viața și activitatea unor profesori ai instituției, dar cu greu poate fi menționat în rândul lucrărilor de istorie a Academiei de Studii Economice din București.

Cătălin Botoșineanu

Ioan Opreș, *Colecționism. Muzeologizare. Patrimonializare, II, Seria „PRO MVSEO”, București, Editura Oscar Print, 2013, 292 p.*

Ioan Opreș este profesor universitar și *Doctor Honoris Causa* al Universității „Valahia” din Târgoviște. Activitatea sa vizează, în special, domeniul muzeologiei și al patrimoniului cultural național. Ioan Opreș și-a finalizat studiile doctorale în anul 1983 în domeniul *Istorie*,



specialitatea *Istoria artei*, la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și a întreprins numeroase călătorii de documentare și cercetări științifice de muzeologie în diverse state, precum: Anglia, Franța, Belgia, Austria, Canada, Israel etc. De asemenea, Ioan Opris a deținut un număr semnificativ de funcții importante în cadrul Universității „Valahia” din Târgoviște, precum și în cadrul Ministerului Culturii și Cultelor.

Lucrarea *Colecționism. Muzeologizare. Patrimonializare* își propune, după cum menționează și autorul în *Introducere* (p. 13-14), sintetizarea și prezentarea ideilor, temelor și practicilor muzeografice clasice și moderne,

care apar frecvent în literatura de specialitate, în scopul unei mai bune cunoașteri a istoriei muzeelor și colecțiilor din România și a înregistrării progresului rețelei muzeale existente în România.

Cartea este structurată în trei capitole principale, divizate la rândul lor în subcapitole, care vizează trecerea *De la colecționism la muzeologie, Muzeologia militantă*, precum și relația existentă între *Patrimoniu și muzeologie*. La acestea se adaugă *Introducerea, Bibliografia* (p. 268-275), lista *Abrevierilor* (p. 10-11), *Creditele ilustrației* (p. 275), *Abstractul* în limba engleză (p. 278-281) și *Indicele* de nume proprii (p. 282-292).

Primul capitol, *De la colecționism la muzeologie* (p. 16-45), urmărește sublinierea aspectelor privitoare la istoria muzeelor și a muzeologiei. Autorul realizează o trecere în revistă a personalităților care au contribuit la dezvoltarea domeniului de referință, vizând totodată definirea colecției și colecționarului, a relației existente între aceștia, precum a celei cu instituția muzeală. Conturează o nouă perspectivă asupra muzeografilor, în postura de colecționari. Acest capitol dorește evidențierea factorilor care au influențat colecționismul, precum și a modului în care colecționarii au influențat progresul social și cultural al societății, dar și dezvoltarea muzeelor.

Cel de-al doilea capitol, *Muzeologia militantă* (p. 46-133), subliniază scopul muzeului și rolul său în conștiința publică, importanța existenței specialiștilor în muzee, precum și evoluția conceptelor muzeale și relația instituției muzeale cu mediul universitar, pentru fiecare dintre aceste segmente autorul oferind numeroase exemple, atât din țară, cât și din străinătate.

Ultimul capitol, *Patrimoniul și muzeologia* (p. 134-267), urmărește conceptul de patrimonializare. Este prezentat rolul arheologiei și al muzeografului-arheolog în dezvoltarea patrimoniului, istoricul școlilor și expozițiilor de arheologie, dar și al legislației privind conservarea patrimoniului. De asemenea, este vizat și domeniul restaurării și conservării bunurilor, fiind amintite personalitățile și centrele profesionale care au influențat domeniul menționat. Totodată, sunt expuse ipoteze și exemple privind marketingul în muzee, pedagogia muzeală, publicațiile și managementul, în vederea sublinierii importanței acestora. Ultimul segment al acestei lucrări este destinat instituției muzeale contemporane, din România, dar și din străinătate.

Lucrarea de față reprezintă un instrument de lucru foarte util tuturor categoriilor de cititori. Aceasta poate fi un adevărat manual pentru cei interesați de cunoașterea istoricului muzeologiei românești și nu numai. Datorită numeroaselor exemple oferite, autorul contribuie la conturarea unei imagini mult mai complete asupra celor trei concepte expuse în titlu: colecționism, muzeologizare și patrimonializare, subliniind adeseori relația existentă între acestea, precum și maniera în care fiecare dintre concepte este influențat de diferiți factori și influențează, la rândul său, spațiul cultural.

În concluzie, *Colecționism. Muzeologizare. Patrimonializare* este o lucrare originală, reprezentând un important punct de plecare pentru studierea oricăruia dintre cele trei concepte din titlu, precum și pentru o mai bună punere în aplicare a acestora.

Casandra Brașoveanu

